

1. 01.1941–04.1942, Warszawa-getto. "יוגנט-רוף" [„Jugnt-Ruf”, „Zew Młodzieży”], nr 1 z 05.01.1941, nr 2 z 10.1941, nr 4 z 01–02.1942, nr 5 z 03.1942, nr 6 z 04.1942. *Konspiracyjne pismo Poalej Syjon-Lewicy*

[1]¹ nr 1, styczeń 1941 [r.]

Motto:

Uświadomiona żydowska klasa robotnicza stoi niewzruszenie na stanowisku, że nie można urzeczywistnić ani socjalizmu, ani wolności bez walki klas.

Ber Borochow²

16 miesięcy

Już 16 miesięcy jak nasz kraj znajduje się pod władzą hitlerowską. W ciągu tych 16 miesięcy tysiące młodocianych robotników wypędzonych zostało wraz z rodzicami z własnych mieszkań i zamienionych w bezdomnych wędrowców, którzy udają się od miasta do miasta bez najmniejszych środków egzystencjalnych. Gdziekolwiek się udadzą, pali im się natychmiast grunt pod nogami, są pędzeni przez hitlerowskich satrapów, jak się goni bezbronne, bezpańskie psy. Łapani są do robót, wysyłani do obozów pracy, które pozamieniane zostały w okryte smutną sławą obozy koncentracyjne i wyspy płaczu. Młodzież wraca stamtąd złamana duchowo, pokaleczona w pełnym tego słowa znaczeniu. Ilu tam zostało zamordowanych [pracą], [ilu] zastrzelonych, ilu tam zniknęło [na zawsze]? O tym może nam kiedyś opowie historia. Owe roboty przymusowe, do których dochodzi jeszcze średniowieczne getto w każdym mieście i miasteczku – to są sadystyczne metody hitlerowskiej okupacji, która chce bezlitośnie wykorzenić i zniszczyć społeczeństwo żydowskie, a przede wszystkim wymordować żydowską młodzież pracującą.

Jednym słowem – w okresie tych 16 miesięcy okazała nam się bestia hitlerowska w całej swej nagości. Wszystkie wyobrażenia, wszystko, co wiedziano o hitlerowskim faszyzmie, było blade wobec tego, co pokazał on nam u nas w kraju w odniesieniu do polskiego, a szczególnie do żydowskiego społeczeństwa.

Cały kraj przekształcony został w jedną wielką rzeźnię, gdzie fizycznie i duchowo uśmierca się najlepszych synów Polski. A wszystko w jednym celu, by wszystko, co ludzkie, by wszystko, co postępowe, zostało zamordowane.

[2] W tak ciężkich dniach nędzy i bólu musimy udać się do żydowskiej młodzieży pracującej i wzmocnić ją, by nie zwątpiła. Historia uczy nas, że nie było jeszcze władzy,

¹ Brak numeru na tej stronie.

² *Der socjalizm fun di hizige Poalej Cijon* [1915] [*Socjalizm tutejszej Poalej Syjon*], w: B. Borochow, *Geklibene szriftn*, t. 2, Niu Jork 1928, s. 285. Bardzo dziękuję Piotrowi Laskowskiemu i Sebastianowi Matuszewskiemu za pomoc w znalezieniu źródeł cytatów i w weryfikacji części przypisów.

choćby była najczarniejsza i najbardziej reakcyjna, by jej trwanie mogło długo opierać się na ucisku i niszczeniu ludzi.

Musimy zdać sobie sprawę, że hitleryzm doszedł do władzy, by ratować klasę kapitalistyczną przed jej upadkiem. Cały system hitlerowski musi upaść, tak jak na zagładę skazany jest kapitalizm jako klasa. Jest to historyczny aksjomat. Może sobie dzisiaj hitleryzm świętować swoje zwycięstwa – jego koniec jest przesądzony.

Jest zrozumiałe, że w tak ciężkich dniach wnika do umysłów młodzieży pracującej frustracja i zwątpienie. Frustrację tę trzeba od siebie odpędzić. Każdy młodzieniec winien dziś się szykować do historycznego momentu, gdy klasa robotnicza wraz z uzbrojonymi siłami republiki radzieckiej przepędzi ciemną, hitlerowską władzę, aby wraz ze wszystkimi uciśnionymi masami całego świata budować nowy świat, wolności i socjalizmu. Dzisiaj, bardziej niż kiedykolwiek, winna rozbrzmiewać znana pieśń bojowa żydowskiej młodzieży pracującej:

„Wątpliwościom nie daj się owładnąć,
Frustrację uśmierć w swej piersi,
Bądź dzielny bracie, do tego czasu
Ten bój nie będzie nadaremny...”³

Światowe zmagania a zadania klasy robotniczej⁴

Gwałtowne historyczne zmagania, przeżywane przez nas obecnie tak tragicznie i strasznie, są rezultatem głębokich ekonomicznych i politycznych sprzeczności, które dzielą teraz świat kapitalistyczny na dwie potężne części. Walczą pomiędzy sobą 2 bloki kapitalistyczno-imperialistyczne: [z jednej strony] syty, imperialistyczny kapitalizm, któremu przewodzi Anglia, [a z drugiej] głodny, faszystowski imperializm. Właściwe przyczyny walki są te same, co we wszystkich imperialistycznych wojnach. Walka o surowce, o rynki zbytu, o terytoria, o poszczególne kolonialne zdobycze z tanimi siłami roboczymi i niewolnikami pracującymi na zlecenie. Powtórzyła się wojna światowa w jeszcze ostrzejszej i bardziej nienawistnej formie. Dokładnie tak jak wtedy ideologiczne hasła wojenne i motywy, wykrzykiwane przez obie wojujące strony, są ogłupiającym kłamstwem, przykrywką, która ma zakryć właściwe, kapitalistyczne i imperialistyczne przyczyny i cele. Bardziej dynamiczny i bardziej agresywny imperializm faszystowski trąbi o „socjalistycznych” celach wojny, o socjalnych udogodnieniach dla mas robotniczych, jakie przyniesie ze sobą zwycięstwo narodowego socjalizmu i faszyzmu. Stary blok imperialistyczny z ultrareakcyjnym Churchilllem⁵ na czele bełkocze ni mniej, ni więcej, tylko o wojnie za demokrację, za postęp i reformy społeczne. Obie strony w oczach uświadomionych robotników są dostatecznie znane i „wiarygodne”, szczególnie po doświadczeniach [I] wojny światowej, gdy dokładnie w taki sposób zwiedziono masy podobnymi, pięknymi frazami. Klasa robotnicza rozumie ekonomiczny cel obecnej wojny, krwawą walkę na śmierć i życie między dwoma

³ Autor i tytuł pieśni nieznanymi.

⁴ Zob. *Nasza ocena obecnej sytuacji politycznej*, „Nasze Hasła” nr 1 (dok. 2 w tym tomie); trudno stwierdzić, który tekst jest oryginałem, a który przekładem.

⁵ Sir Winston Churchill (1874–1965), polityk brytyjski, premier rządu w latach 1940–1945.

imperialistycznymi drapieżnikami oraz ich parcie, by zapanować nad światową własnością ekonomiczną oraz nad masami robotniczymi.

[3] Czy klasa robotnicza powinna się orientować na jedną z tych wojujących sił, pragnąć zwycięstwa jednego z tych kapitalistycznych bloków, tak jak czyni to międzynarodowa socjaldemokracja? Byłoby to jedno z największych przestępstw przeciw interesom klasy robotniczej, przeciw socjalizmowi. Skoro tak, to gdzie dostrzega swe interesy międzynarodowa klasa robotnicza, na czym opiera ona swe nadzieje?

Tylko i wyłącznie na tym, że oba wojujące bloki kapitalistyczne osłabiają się wzajemnie, wykrwawiają się i zdeorganizują, a w tym momencie, kiedy po długiej ekonomicznej i militarnie wyczerpującej walce obie imperialistyczne siły będą mniej zdolne do przeciwdziałania, wówczas klasa robotnicza na czele z proletariackim państwem wypowie swe decydujące zdanie w tych zmaganiach. Nadzieja ta nie jest wcale nierealna, ma realne podstawy. Obie kapitalistyczne strony są wielkie i potężne, [lecz] ich przedłużająca się walka musi doprowadzić do gwałtownego osłabienia, nawet jeśli któryś z tych bloków będzie miał większe szanse na zwycięstwo. [Zatem] uświadomiona klasa robotnicza ma podstawy do tego, by wierzyć, że jeśli w konsekwencji pierwszej imperialistycznej wojny światowej zrodził się październik [1917 r.], to obecna, druga wojna imperialistyczna doprowadzi, z pomocą Związku Radzieckiego, do potężnych osiągnięć sił proletariackich. Światowa klasa robotnicza stoi przed wielką, historyczną walką i zwycięstwem. Do tej walki winna się przygotowywać duchowo i fizycznie.

Polityka Związku Radzieckiego idzie w kierunku uzbrojonej, gotowej do boju, neutralności. Państwo proletariackie zrozumiało, że nie powinno, a nawet nie wolno mu aktywnie przyłączać się do jednego z kapitalistycznych bloków. Winno chronić swe życiowe interesy, nie dopuścić do tego, by którykolwiek z bloków imperialistycznych naruszał jego granice, korzystać jak najwięcej, w interesie mas pracujących, z walki między obiema stronami, a jednocześnie przygotowywać się na wszystkich obszarach do wystąpienia w momencie, gdy warunki będą już do tego dojrzałe, gdy będzie w stanie wystąpić jako niezależna, proletariacko-rewolucyjna siła na światowej arenie.

Na ukształtowanie się tej linii politycznej bez wątpienia oddziaływało głośno deklarowane antysowieckie stanowisko imperializmu angielskiego i francuskiego, jak również ich faszystujących zwolenników w Europie Wschodniej, szczególnie Polski i Rumunii. Wszystkie te kraje do ostatniego momentu nie rezygnowały ze swych starych, interwencyjnych, antysowieckich marzeń i nie chciały nawet myśleć o poważnym związaniu się z państwem proletariackim. Dążyły do tego, aby impet głodnego niemieckiego, faszystowskiego imperializmu szedł w stronę Związku Radzieckiego. Pakt niemiecko-sowiecki zniwelował te marzenia. Zdjął ze Związku Radzieckiego poważne zagrożenie niemieckiej inwazji, zaostrzył międzyimperialistyczne sprzeczności, przyniósł także Związkowi Radzieckiemu duże zdobycze terytorialne.

Przyłączenie do Związku Radzieckiego Zachodniej Ukrainy i Zachodniej Białorusi, krajów bałtyckich, Besarabii i Bukowiny bez najmniejszego przelewu krwi jest wielkim osiągnięciem. 23 miliony nowych obywateli sowieckich, a między nimi miliony Żydów, z zaufaniem i entuzjazmem powitało oswobodzicieli spod kapitalistycznego jarzma. Wszystkie dyplomatyczne manewry i ruchy szachowe sowieckich mężów stanu

(np. ostatnia wizyta Mołotowa⁶ w Berlinie), które wywołują takie niezadowolenie u nie-uświadomionych i antysowiecko nastrojonych elementów, są wyrazem woli pozostania poza aktywną walką obu bloków i jednoczesnego, jak największego wykorzystania ich sprzeczności [oraz] korzystania, na ile to możliwe, z różnorodnych koncesji obu stron (pokazały to np. jednoczesne rozmowy między sowieckimi ambasadorami i angielskimi oraz amerykańskimi politykami). W tym samym czasie w szybkim tempie wzmacniany jest sowiecki potencjał militarny, a cała sowiecka młodzież stawiana jest w gotowości bojowej w obliczu [4] nadchodzącej historycznej, ekonomicznej walki.

Polityka Związku Radzieckiego od sierpnia 1939 roku do dnia dzisiejszego jest jedyną możliwą, jedyną realną polityką, którą państwo proletariackie może prowadzić w obecnych światowych warunkach politycznych. Polityka ta leży w interesie światowego proletariatu, [w interesie] mas pracujących wszystkich narodów. Daje im jedyną realną nadzieję, jedyną realną perspektywę na [zwycięski] pochód klasy robotniczej, na zwycięstwo socjalizmu. Żydowskie masy robotnicze łączą z tą właśnie perspektywą swą nadzieję na wyzwolenie spod faszystowskiego jarzma, na społeczne i narodowe oswobodzenie ze swej obecnej tragicznej sytuacji.

* * *

...Dla uświadomionej żydowskiej klasy robotniczej praca w diasporze, sama w sobie, ma nie mniejszą wartość jako niezależny [od czegokolwiek] cel aniżeli praca w Erec Israel.

Diaspora i Erec Israel są oba celami samymi w sobie i oba mogą być wykorzystywane jako środki jeden dla drugiego. Zdrowe życie w diasporze, zdrowa niepodległość w Erec Israel, zdrowy ruch robotniczy – to jest ideał uświadomionej żydowskiej klasy robotniczej.

Ber Borochow⁷

Do nowego powstania⁸

Obecna wojna w swej całej straszliwości okrywa tragedię żydowskiej rzeczywistości. Atakujący faszyzm ze szczególną brutalnością wziął się nie tylko do gospodarczego zdławienia żydowskich mas ludowych, lecz wprost do [ich] bezpośredniej fizycznej eliminacji. Jego w istocie rzeczy tymczasowy sukces, który otworzył mu drogę do rozprzestrzenienia straszliwego panowania nad znaczącą częścią Europy, ze szczególną

⁶ Wiaczesław Mołotow (właśc. Wiaczesław Skriabin) (1890–1986), dyplomata radziecki, w latach 1939–1949 oraz 1953–1956 minister spraw zagranicznych ZSRR, członek najwyższych władz państwowych. Utracił wpływy po zmianach politycznych 1956 r.

⁷ B. Borochow, *Geklibene szriftn*, s. 288.

⁸ Zob. *Ku świetlanej przyszłości*, „Nasze Hasła” nr 1 (dok. 2 w tym tomie); trudno stwierdzić, który tekst jest oryginałem, a który przekładem.

siłą objął umęczone masy żydowskie. W Polsce, we Francji, w Belgii czy w Holandii – wszędzie, gdzie faszystowski niemiecki udało się postawić nogę – społeczności żydowskie stały się pierwszym obiektem jego sadystycznego, niszczycielskiego szaleństwa.

Jak czarny cień towarzyszy zawsze faszystowskiemu przemarszowi krwawa fala straszliwych, antyżydowskich prześladowań i zarządzeń. Liczne żydowskie osadnictwo w Polsce, tak jak mniejsze żydowskie społeczności w zachodniej Europie, zostało zdruzgotane pod ciosami [niczym] nie ograniczonego, materialnego rabunku i krwawej polityki wyniszczania. Jeśli politycznie masy żydowskie nie zostały złamane, pomimo wszystkich prześladowań i wypędzeń, to jednak materialnie całkowicie je unicestwiono. Życie ludu żydowskiego w warunkach faszystowskiego terroru przekształcone zostało, przede wszystkim pod względem gospodarczym, w obolały, zrujnowany cmentarz.

Nie przypadkiem triumfujący niemiecki faszyzm z takim impetem rzucił się na żydowskie pozycje gospodarcze. Tutaj mógł bez oporu przeprowadzić swe łupieżcze plany za pomocą cynicznego rabunku, plądrowania i masowych wypędzeń. Pewnie faszystowska żądza rabunku nie oszczędziła i innych części zniewolonego społeczeństwa [5] w okupowanych krajach. Także tu przyniosła zatrważające spustoszenie i zniszczenie, lecz gospodarczej podstawy danego społeczeństwa nie była w stanie zniszczyć. Rolnictwo i przemysł bez wątplenia straszliwie ucierpiały. Nie do oszacowania są tu szkody i lata przeminą, zanim te sektory gospodarcze zaleczą swe rany – lecz zniszczyć ich okupant faszystowski nie był na siłach. Bynajmniej nie z powodów humanitarnych, lecz z powodu swych własnych rachunków i swego własnego interesu. Dlatego całkowicie zniszczony został zarówno handel żydowski, jak i żydowskie rzemiosło – główne źródła żydowskiego zarobku.

W warunkach okupacji faszystowskiej życie żydowskich mas wszędzie przekształcane było w koszmarny węzeł nędzy, biedy i głodu, nad którym bezustannie krążyły czarne ptaki zniszczenia i śmierci.

Żydowskie życie gospodarcze, z powodu swego całościowego ukształtowania, nie mogło się oprzeć, i rzeczywiście się nie oparło, pierwszemu uderzeniu triumfującego faszystowskiego. Rabunkowa polityka okupanta była niby skierowana przeciw bogatym żydowskim warstwom [społecznym], uderzyła jednak przede wszystkim w robotnicze masy żydowskie, które są całkowicie izolowane z otaczającego życia gospodarczego i skazane przez sadystyczne wypędzenia i straszliwe wyniszczenie, na zwykłą śmierć głodową. Tragedia życia żydowskich mas, tragedia utraty gruntu pod nogami i całkowicie ograniczonego gospodarczego oporu przybrała zatrważającą formę pod krwawym panowaniem niemieckiego faszystowskiego. 3-milionowa masa żydowska rozrzucona po krajach centralnej i zachodniej Europy, pędzona i prześladowana, zrujnowana i zhańbiona, postawiona została na skraju wyniszczenia i śmierci.

Katastrofa żydowskiego życia narodowego nie jest jednak nieodwracalna, a tym bardziej nie ostateczna. Jest tak samo tymczasowa i przemijająca jak w ogóle wszystkie dotychczasowe faszystowskie sukcesy. Z obecnej wojny imperialistycznej faszyzm nie wyjdzie jako zwycięzca. Wraz ze zdobyciem Francji, gdzie miejscowy faszyzm przez zdradę doprowadził do kapitulacji, blok faszystowsko-imperialistyczny osiągnął punkt szczytowy swych osiągnięć. Od tego momentu rozpoczyna się proces jego schyłku, który w nieunikniony sposób musi doprowadzić

do jego własnego załamania się. Lecz nie tylko blok faszystowski zależe się krwią – także imperializm anglosaksoński wyjdzie z obecnej wojny osłabiony i zachwiany.

Nowego porządku światowego nie będzie dyktował faszyzm niemiecko-imperialistyczny ani imperialistyczny blok anglo-amerykański. Rola ta przypadnie tej sile, która nie dała się wciągnąć w krwawy wyścig – Związkowi Radzieckiemu i jego sprzymierzeńcom – [reprezentującym] odnowioną aktywność wojenną międzynarodowego proletariatu. Pierwsza imperialistyczna wojna światowa rozpoczęła okres kryzysu kapitalistycznego i rozpadu, druga – proces ten przyspieszy, o ile nie zakończy.

Organizacja nowego porządku światowego musi postawić sobie za cel usunięcie głównych przyczyn pchających do imperialistycznych zmaganiań oraz likwidację krwawej spuścizny wojennego zniszczenia. Będzie musiała znaleźć radykalne rozwiązanie dla wszystkich kardynalnych problemów, zarówno socjalnych, jak i narodowych, które w czasie obecnej wojny zostały bardzo znacznie zaostrzone.

Nie ma wątpliwości, że między tymi problemami kwestia żydowska musi zająć szczególne miejsce. Z przymusowej konieczności nabrzmiały problem żydowski postawiony zostanie przed opinią światową, a w szczególności przed tymi czynnikami, które wezmą na siebie historyczną odpowiedzialność za odbudowę nowego świata – świata jutra.

[6] W tych okolicznościach rozwiązanie problemu żydowskiego nie będzie mogło nosić dłużej charakteru paliatywnego. Półśrodki już więcej nie pomogą. Faszystowskie rzezie i zniszczenie zbyt gruntownie zostały tu przeprowadzone, by można było oczekiwać rezultatów tych niezdecydowanych posunięć. Życie żydowskie będzie musiało zostać przebudowane na całkowicie nowych podstawach. Totalnie zdeklasowana i spauperyzowana masa żydowska będzie musiała zostać ponownie wyniesiona na poziom produktywnego, zdrowego narodowo społeczeństwa – a drogą, która do tego prowadzi, jest terytorializacja żydowskich mas ludowych w Erec Israel.

Tak jak obecna wojna zaostrza i jednocześnie przyspiesza rozwiązanie wielkich społecznych problemów, to także przez zaostrzenie kwestii żydowskiej doprowadzi do przyspieszenia procesu odbudowy żydowskiego, terytorialnego centrum robotniczego w Erec Israel.

Obecne czasy mogą być ciężkie, może krwawe faszystowskie prześladowanie dążyć do zdławienia i zduśnienia żydowskich mas ludowych – one nie dadzą się złamać, bowiem zza zaciemnionego nieba zaczyna rozbłyskać świetlista perspektywa. Perspektywa ta, która opiera się nie tylko na odległych nadziejach, lecz ma także silne i realne oparcie w żydowskiej pracy w odbudowie Erec Israel, gdzie żydowska siła robotnicza zajmuje naczelną rolę, musi stać się dzisiaj wskazówką dla najszerzych żydowskich mas ludowych, zachęcającą zapowiedzią, że z obecnych cierpień powstanie nowy świat, świat oswobodzony i wolny, gdzie także one osiągną wolne życie terytorialnie określonego narodu w Erec Israel.

* * *

„...walka między robotnikami i kapitalistami trwać będzie w Erec Israel w pełnym zakresie tak długo, jak długo egzystował będzie porządek kapitalistyczny. Liczenie na to, że właśnie Erec Israel będzie wyjątkiem pośród innych krajów, jest szkodliwą iluzją...”

„...my, uświadomione masy żydowskie, uważamy, że kwestia robotnicza także w Erec Israel może i będzie wyzwolona tylko przez walkę klasową i naszym zadaniem jest zorganizowanie robotników całkiem inaczej niż [wśród] burżuazji...”

Ber Borochow⁹

W 23. rocznicę śmierci Bera Borochowa

Nie na akademiach ani na publicznych manifestacjach, lecz po cichu we własnych sercach świętujemy my, żydowska młodzież robotnicza, obecną rocznicę śmierci Bera Borochowa. Rozrzućmy się po obozach pracy przymusowej, zamknięci za murami gett, zwracamy się 17 grudnia myślami do naszego nauczyciela i wodza, i tak jak co roku, jest to dzień zdania rachunku z wykonanej pracy i z osiągniętych celów.

Pierwszy raz w historii nowożytnej Europy setki tysięcy ludzi zostało odosobnionych jak dzikie zwierzęta i odebrana im została jakakolwiek możliwość normalnego rozwoju.

[7] Cała energia uświadomionej żydowskiej młodzieży pracującej, uskrzydłonej przez idee borochofizmu, ma na celu wyrównanie rozwoju, normalizację żydowskiego życia robotniczego i związanie robotnika żydowskiego z międzynarodowym proletariatem jako pełnoprawnego członka, by razem prowadzić walkę o nowy, sprawiedliwy porządek świata.

Obecnie ponownie chce się nas pchnąć setki lat wstecz. Lecz przemocą można nas zwyciężyć tylko fizycznie, moralnie nie jest to możliwe. Wsparci ideą borochofizmu, tradycją naszej walki – stoimy na straży, by młode pokolenie nie straciło odwagi, by nie dało się pokonać warunkom zewnętrznym. Obecna władza okupacyjna jest przejściowa, dalsze wydarzenia spowodują pojawienie się nowych sił. Musimy być gotowi na przyjęcie nowych czasów i na to, by znowu szeroko rozwinąć sztandar borochofizmu.

Ze źródeł Borochowa

Jeśli terytorium, na którym żyje każdy naród, dla mas jego proletariatu ma wartość miejsca pracy, a masy są silnie, bezpośrednio zainteresowane ochroną i nienaruszalnością ich narodowego miejsca pracy, to dla uświadomionych robotników, dla zorganizowanego proletariatu, terytorium jego narodu ma wartość podwójną.

Bowiem zorganizowany proletariat jest bezpośrednio zainteresowany ochroną swego miejsca pracy nie tylko z powodu najprostszych interesów robotnika, lecz także z powodu interesów swej zorganizowanej, zawodowej i politycznej oraz społecznej

⁹ *Der socjalizm fun...*, op. cit., s. 287.

walki klasowej. Terytorium, jego miejsce pracy, jest zarazem jego placem walki, jego bazą strategiczną.

Ber Borochow

Odpowiedź na list

Kochany Towarzyszu,

list Twój otrzymałem i przeczytałem. Prawdę mówiąc, znamy się przecież wystarczająco długo, nie był on dla mnie żadnym zaskoczeniem. Czytając go, wspomniałem słynne powiedzenie Władimira Iljicza: „Kogut nigdy nie poleci jak orzeł, ale orzeł może polecieć jak kogut”. Od tych, którzy zawsze przeklinali państwo robotników, nie można teraz oczekiwać, by je błogosławili. A kiedy przemyśli się Twój list, widać, że to jest dostatecznie stara pieśń. Przypomnijmy tylko sobie:

W 1917 [r.], gdy Lenin i jego współtowarzysze wzniesli sztandar rewolucji, Twój starszy kompan [?] wraz ze wszystkimi reformistami i kontrrewolucjonistami podniósł krzyk o niemieckich szpiegach, agentach itp. A później, w okresie „NEP¹⁰” (Nowej Polityki Ekonomicznej) widział on w tym pełne bankructwo komunizmu.

Podczas wprowadzania planu 5-letniego i w czasie ruchu stachanowskiego¹¹ Twemu starszemu kompanowi prawie pękło serce z bólu z powodu wykorzystywania robotników, z powodu obdzierania go do kości itp. Gdy uświadomiona żydowska młodzież robotnicza z największym wysiłkiem naśladowała rozwój państwa robotniczego, by od niego się uczyć i unikać błędów, gdy dla nas każde osiągnięcie [8] państwa robotniczego i chłopskiego wniecało promień nadziei na lepsze jutro, gdy każdy błąd oplakiwaliśmy, nie tracąc zarazem wiary (tam bowiem gdzie praca, mogą też być błędy), Twój starszy kompan wraz ze swymi współnikami z II Międzynarodówki¹² opluwał tych bohaterów, którzy niosą ogień rewolucji socjalistycznej w świecie, i podstawił im nogę.

Od czasu powstania państwa proletariackiego kapitał międzynarodowy pod przewodnictwem Anglii, w swej nieustannej polityce interwencyjnej przeciw Związkowi Radzieckiemu, miał stałą, obiektywną pomoc ze strony prawego skrzydła klasy robotniczej, by osłabić i zniszczyć jedyne państwo robotników i chłopów. Gdy to się nie udało, imperializm angielski ustanowił faszyzm niemiecki, by z jego pomocą zniszczyć Związek Radziecki. I właśnie teraz, kiedy ostatnio udało się Związkowi Radzieckiemu wykorzystać imperialistyczne, kapitalistyczne sprzeczności między Anglią i Niemcami i zwrócić faszystowskiego golema przeciw tym, którzy go stworzyli, przez co przygotowuje się Związek Radziecki, by w odpowiednim momencie dosięgnąć ich obu i zniszczyć, a na ich gruzach zbudować nowy, socjalistyczny świat, Ty powstajesz i stawiasz swoje naiwne kwestie.

¹⁰ Nowa Polityka Ekonomiczna (NEP) – taktyczna korekta kolektywizmu w gospodarce, którą Lenin wprowadził w ZSRR w celu poprawy sytuacji ekonomicznej i przyspieszenia rozwoju gospodarczego.

¹¹ Mowa o polityce gospodarczej Stalina, a także o propagandowym współzawodnictwie pracy, polegającym na „przekraczaniu norm” produkcyjnych. Ruch stachanowski wzięł nazwę od nazwiska Aleksieja Stachanowa, górnika stawianego za wzór innym robotnikom.

¹² II Międzynarodówka – międzynarodowe zrzeszenie partii i organizacji socjalistycznych, utworzone w 1889 r. w Paryżu. Działała do 1914 r.

Wyobraź tylko sobie:

„Mołotow ściska skąpaną we krwi robotników łapę Hitlera” lub „Związek Radziecki ustosunkowuje się do wojny w sposób obojętny i handlarski”, lub wręcz „Niech żyją imperialistyczne interesy państwa rosyjskiego”.

Oto są tylko niektóre z „mądrych” kwestii, które Ty i Twoi kompani zarzucacie Związkowi Radzieckiemu.

Wiem, że Ty i Twoi kompani wiążecie wyzwolenie ludzkości ze zwycięstwem Anglii nad Niemcami. W tym tkwi Wasz błąd.

My, żydowska młodzież robotnicza, nie wiążemy nadziei ze zwycięstwem jednej czy drugiej strony imperialistycznej. Uważamy, że one obie muszą zginąć. Nasze wyzwolenie może przyjść tylko dzięki pełnemu zwycięstwu światowego proletariatu, w tym i Związku Radzieckiego pośród niego. Być może Tobie i Twoim kompanom bardzo, ale to bardzo się to nie podoba, jednak to jest fakt, który z dnia na dzień będzie się stawał wyraźniejszy i jaśniejszy. A że z tym związane jest także społeczne i narodowe wyzwolenie mas żydowskich, to nie ulega żadnej wątpliwości. Wiem, że machniesz na to ręką, znam Cię przecież tak dobrze i wiem, z jaką pogardą zwykleś odnosić się do osiągnięć żydowskiej klasy robotniczej w Erec Israel, jak drwiłeś i wyśmiewałeś się z odbudowy Palestyny. Lecz w sprawie rozwiązania żydowskiej kwestii narodowej życie okazało się twardsze od Twego upartego, antymarksistowskiego stanowiska. Dziś, gdy Erec Israel jest jednym z jaśniejszych punktów dla narodu żydowskiego i tamtejszy zorganizowany, uświadomiony żydowski proletariat ma wszystkie środki, by dźwiznąć sztandar socjalizmu na Bliskim Wschodzie, w tym samym czasie wszystkie Twoje teorie zostały rozbite pod ciosami życia.

Odpowiedziałem na Twój list, lecz wątpię mocno, czy nauczysz się jeszcze czegoś z obecnej, dzisiejszej rzeczywistości. Zaś żydowska młodzież robotnicza wiele się nauczy z obecnej sytuacji, wyciągnie właściwe wnioski i nie będzie chciała iść dalej w tworzeniu Twoich haseł i projektów.

Twój Towarzysz

* * *

[9] „Odrębna, zamknięta, dzielnicza żydowska”

(Przegląd historyczny na marginesie powstania getta warszawskiego)

„Na podstawie zarządzenia gubernatora dystryktu warszawskiego, Fischera¹³, zostaje w Warszawie utworzona odrębna, zamknięta, dzielnicza żydowska. Wszyscy Żydzi, którzy mieszkają poza następującymi ulicami (tu następuje wyliczenie ulic granicznych) muszą do 31 października 1940 [r.] (potem zmieniono to na 15 listopada 1940 r.) przenieść się do tej żydowskiej dzielniczy”.

Tak ogłoszona została w dniach między 13 i 15 października 1940 r. decyzja władz niemieckich, by wskrzesić z martwych w Warszawie tzw. getto, instytucję, która swój początek wzięła w czasach średniowiecza, z największej ciemnoty i reakcji.

¹³ Ludwig Fischer (1905–1947), gubernator dystryktu warszawskiego Generalnego Gubernatorstwa przez cały okres okupacji Polski przez III Rzeszę.

W wieku XX, w epoce radia, telefonu, a nawet... bombowców Stuka¹⁴, w Warszawie, podobnie jak już wcześniej wielu innym miastom, przypadł zaszczyt posiadania w swych granicach takiego „kulturalnego” osiągnięcia jak mury izolacyjne i uzbrojone posterunki straży, których zadaniem jest odciąć pół miliona ludzi od całego świata tylko dlatego, że są oni innego pochodzenia.

A teraz, gdy jesteśmy już skazani na bycie lokatorami tejże „zamkniętej dzielnicy żydowskiej”, będzie zapewne dla wszystkich interesujące i pouczające zapoznać się trochę z historią i rozwojem gett, ze wszystkimi fazami i formami, które ta tak tragiczna dla nas instytucja przybierała w różnych czasach, epokach i krajach.

Początek getta, jak to już zostało wspomniane, datuje się na średniowiecze. Całą historię getta należy od razu podzielić na dwie epoki. W pierwszej, do roku 1555, gdy utworzone zostało getto w Rzymie, Żydzi mogli zamieszkiwać także poza gettem, w innych dzielnicach, które w części krajów otrzymały nawet większe prawa jako dzielnice żydowskie niż samo getto. Z tegoż okresu bierze się też nazwa „getto”, która pochodzi od włoskiego słowa „getto” – fabryka armat, a to dlatego, że getto w Wenecji (założone w roku 1516) znajdowało się obok takiej fabryki.

W drugim okresie, po roku 1555, we wszystkich krajach Europy rozprzestrzeniła się tendencja do zmuszania Żydów, by osiedlali się tylko i wyłącznie w gettach.

Dobrowolny charakter getta najwyraźniej wystąpił w swym początkowym rozwoju w Hiszpanii. Właśnie w tej samej Hiszpanii, gdzie Żydom sążone było kilkaset lat później przejść taki ciąg prześladowań, ukoronowany pełnym wypędzeniem w roku 1492. W tym samym kraju getta, które napotykaemy już w wieku XI (w Toledo), były dla Żydów bardziej dobrowolne niż przymusowe. Zdarzały się nawet wypadki, gdy Żydzi występowali przeciw likwidacji gett, jak np. na wyspie Majorce w roku 1306.

Jednak „dobre” czasy szybko minęły. Wciąż rosnące wpływy hiszpańskiego kleru na hiszpańskie masy ludowe, fanatyzm religijny Hiszpanów, który był bezpośrednim wynikiem blisko 800-letniej wojny religijnej przeciw ówczesnym mauretańskim władcom Hiszpanii, szybko doprowadziły do tego, że żądania zaprowadzenia wydzielonej dzielnicy dla Żydów i Arabów zostały wysunięte w sposób całkowicie kategoryczny. Sobór (zgromadzenie kleru) w Walencji (1388), a szczególnie Kortezy (sejm hiszpański) w Valladolid (1412), wprowadziły nakaz zobowiązujący Żydów do mieszkania w określonych dzielnicach. Kortezy w roku 1480 decyzję tę umocniły zarządzeniem [10] nakazującym przestrzeganie jej we wszystkich miastach Hiszpanii.

Także Żydzi w Portugalii i na Sycylii nie uniknęli błogosławieństwa getta. We wszystkich miastach, gdzie znajdowały się choćby najmniejsze społeczności żydowskie, wkrótce zostały utworzone getta.

Mniej wieści mamy o gettach w Anglii i we Francji. Są tylko źródła historyczne, z których dowiadujemy się, że w Londynie getto utworzone zostało już na początku XII wieku.

Nieco więcej uwagi musimy poświęcić historii gett we Włoszech. Kraj ten, z którego w okresie XV i XVI wieku na wszystkie europejskie kraje promieniowały nauka, sztuka i najbardziej wolnomyślicielskie, wręcz rewolucyjne idee, stał się jednocześnie w pierwszej połowie XVI wieku klasycznym krajem gett. Po założeniu getta w Wene-

¹⁴ Bombowiec nurkujący Luftwaffe, produkowany przez zakłady Junkersa.

cji (1516), gdzie zarazem zrodziło się samo określenie „getto”, i po utworzeniu gett w wielu większych miastach we Włoszech, papież Paweł IV¹⁵ ustanowił getto w Rzymie. Leżało ono na lewym brzegu Tybru i zajmowało kilka wąskich uliczek z jednym wejściem i jedynym wyjściem. Wedle opisów ówczesnych podróżników i badaczy po prostu ciężko sobie wyobrazić bardziej niezdrowe i nieczyste miejsce niż te wąskie uliczki z wielopiętrowymi budynkami. Na dodatek budynki te należały do właścicieli chrześcijańskich, którzy wprost szantażowali swych żydowskich lokatorów. W końcu kuria (w tym wypadku Watykan) musiała uregulować tę problematyczną kwestię. Mury getta w Rzymie istniały do połowy XIX wieku, gdy zostały zniszczone przez papieża Piusa IX¹⁶. Potem, po krótkim okresie reakcji, w roku 1870 całkowicie zlikwidowano rzymskie getto. W tym samym czasie zniknęły getta także w innych miastach włoskich. Wszystkie one nosiły piętno wyjątkowego poniżenia swych żydowskich mieszkańców, cechę, która pozwala odróżnić całkiem wyraźnie getta włoskie od tworzonych na ich przykładzie gett niemieckich, austriackich i innych w środkowej i wschodniej Europie.

Ale o tych ostatnich, jak również całej historii i rozwoju gett w środkowej i wschodniej Europie, szerzej napiszemy następnym razem.

[1]¹⁷ nr 2, październik 1941 [r.].

Historyczne zadania żydowskiej klasy robotniczej w Palestynie

W obecnym, historycznym okresie, gdy masy żydowskie przeżywają jeden z najtragiczniejszych momentów w swych dziejach, gdy uwaga całego świata skupiona jest na wydarzeniach frontu wschodniego, od którego zależy dalszy los całej ludzkości – kwestia palestyńska musi zostać postawiona na porządku dnia. W obliczu obecnych historycznych wydarzeń wyrasta [bowiem] Palestyna na czynnik decydujący o przyszłym uporządkowaniu Bliskiego Wschodu.

Jeszcze przed wybuchem wojny Palestyna grała wielką rolę w życiu mas żydowskich całego świata. Nastąpiło tam społeczno-ekonomiczne przewastwienie mas żydowskich, jak [również] została wzmocniona ich baza wojenna i dzięki temu zyskała możliwość wystąpienia jako klasa robotnicza do walki przeciw żydowskiemu kapitalizmowi i angielskiemu imperializmowi. Osiągnięcia robotników żydowskich w Palestynie były jednym z najsilniejszych punktów oparcia dla mas żydowskich, które zmuszone zostały do chwytania za kij wędrowny. Żydowska marksistowska klasa robotnicza prawidłowo to oceniła i wspomagała palestyńskich robotników w ich walce o utworzenie tam żydowskiego ośrodka robotniczego.

„Erec Israel zbudowany zostanie w wyniku walki klasowej” – uczył nas teoretyk rewolucyjnej żydowskiej klasy robotniczej – Ber Borocho. Przez cały czas istnienia osadnictwa trwała walka żydowskiej burżuazji przeciw wszystkim pozycjom

¹⁵ Paweł IV (właśc. Giovanni Pietro Carafa, 1476–1559), papież w latach 1555–1559. Uchodził za reformatora. Był organizatorem Rzymskiej Inkwizycji.

¹⁶ Pius IX (właśc. Giovanni Maria Mastai Ferretti, 1792–1878), papież w latach 1846–1878.

¹⁷ Brak numerów stron w całym numerze; poniżej numeracja wg paginacji archiwalnej.

i zdobyciom żydowskiego proletariatu. Fałszywe, oportunistyczne były mowy prawego skrzydła żydowskiego obozu robotniczego, który wszelkimi sposobami szukał drogi, by zatrzeć klasowe oblicze w tworzeniu żydowskiego ośrodka robotniczego, i który zaprzął się do karoc żydowskiego kapitalizmu. Zamiast orientować się na walkę klasową żydowskich robotników w sojuszu z międzynarodowym proletariatem przy tworzeniu centrum robotniczego w Palestynie, owo prawicowe skrzydło związało się całkowicie z angielskim imperializmem. Cały czas podczas swego panowania nad Palestyną angielski [2] [imperializm] tylko przeszkadzał^{aa[...]}aa tzw. Deklaracja Balfoura, która [została] uroczysto przy[jęta]^{aa[...]}aa utworzeniu żydowskiego^{aa[...]}aa i była aktem,^{aa[...]}aa imperializm angielski początkowo nie za[mierzał] urzeczywistnić. Cała polityka^{aa[...]}aa w Palestynie polegała na tym, by nie dopuścić do zbratania się Żydów i palestyńskich Arabów. Zachowując wierność wobec starej imperialistycznej zasady „dziel i rządź”, władza angielska, wspierając się na ciemnych siłach kleru arabskiego i^{b[...]}b na warstwach efendich¹⁸, starała się poprzez rozlew krwi zniszczyć każdą próbę porozumienia się ludowych mas żydowskich i arabskich.

Żydowski proletariatu rewolucyjny często i śmiało wzywał do^{b[...]}b na tych częściach mas arabskich, które są zdecydowane na walkę przeciw muftim¹⁹ i efendim i na wspólne utworzenie zjednoczonego frontu do walki przeciw żydowskim i arabskim wyzyskiwaczom i przeciw angielskiemu imperializmowi.

Dziś, w trzecim roku wojny, gdy walka przeciw faszyzmowi wstąpiła w decydującą fazę, bój toczony będzie także na obszarze Bliskiego Wschodu. Pierwszym tego sygnałem było wkroczenie Armii Czerwonej do Iranu²⁰.

Jeszcze wyraźniej rysuje się rola żydowskich mas pracujących w Erec Israel, przed którymi stoi w najbliższej przyszłości wielkie historyczne zadanie niedopuszczenia do tego, by Palestyna stała się punktem oparcia dla sił kapitalistycznych i imperialistycznych.

Proletariatowi żydowskiemu nie wolno zdać się na żydowską burżuazję, która dla swych wąskich interesów zdradzi jak zawsze w decydującym momencie interesy żydowskich mas. Maszerując pod czerwonym sztandarem walki klasowej i braterskiego związku z masami arabskich robotników, przeciw faszyzmowi i kapitalizmowi, [walczycy] o socjalizm i stworzenie terytorialnego centrum robotniczego w Palestynie.

Proletariat żydowski, który przyniósł ze sobą z Europy wszystkie doświadczenia^{b[...]}b walki klasowej, występuje na Bliskim Wschodzie jako jedyna świadoma siła, która jest w stanie podjąć walkę w imię klasy robotniczej nie tylko w Erec Israel, ale także we wszystkich sąsiednich państwach.

Z rozwiniętymi rewolucyjnymi sztandarami walki klasowej proletariatu żydowski w Palestynie porwie za sobą zacofane masy arabskie w Palestynie i sąsiednich krajach do walki za nasze i ich wyzwolenie, za socjalizm²¹.

¹⁸ Efendi – sułtan, pan (tur.), tu mowa o warstwach „panów”.

¹⁹ Mufti – znawca prawa muzułmańskiego, teolog (arab.).

²⁰ 25 sierpnia 1941 r. wojska sowieckie i brytyjskie wkroczyły do Iranu, po uprzednim odrzuceniu przez szacha ultimatum sowiecko-brytyjskiego.

²¹ Tekst ten w j. żyd. można uznać za częściowo wolne tłumaczenie artykułu zamieszczonego w „Awangardzie Młodzieży” nr 6–7, pt. *Zadania dziejowe proletariatu żydowskiego w Palestynie* (zob. dok. 3).